

Jak rozumět literárnímu vyprávění?

Příručka naratologie (nejen) k programu Učíme se příběhem

TEREZA NAKLÁDALOVÁ

„Literární pojmy nelze užívat samoúčelně a mechanicky. Pokud nám nepomáhají rozumět příběhům konkrétních literárních vyprávění, je lépe je nepoužívat.“

Jiří Hrabal – Jak rozumět literárnímu vyprávění?

K literárnímu dílu můžeme přistupovat různě a učitel hodný toho jména bude vždy hledat cesty, jak literární dílo co nejlépe zpřístupnit svým žákům. My všichni, kteří žáky učíme, pak můžeme v přímém přenosu sledovat a vyhodnocovat, nakolik jsou naše postupy účinné. Jeden z možných postupů, který hledí jak na žáky, tak na literaturu samotnou, nabízí projekt Nové školy, o. p. s., *Učíme se příběhem*, jehož jádrem je naratologie, která umožňuje pracovat s nejčastějším čtením žáků, s vyprávěnými příběhy.

Realizace programu předpokládá i znalost literární teorie v současném pojetí a zároveň tuto znalost zprostředkovává. Proto v rámci projektu vznikla též příručka literární teorie, konkrétně naratologie, *Jak rozumět literárnímu vyprávění?*, jejímž autorem je naratolog z Filozofické fakulty Univerzity Palackého Mgr. Jiří Hrabal, Ph.D., a recenzovali ji prof. PhDr. Petr Koťátko, CSc., a prof. PhDr. Petr A. Bílek, CSc.

Publikace je sice příručkou k programu, ale její potenciál je mnohem širší. Dobře poslouží všem učitelům, knihovníkům – ale i starším žákům a studentům – kteří se stručně a přehledně chtějí dozvědět, jakými nástroji lze literární vyprávění zkoumat a jak mu rozumět. Zároveň je dobrou pomůckou pro vytváření vlastních lekcí vedoucích k smysluplnému uplatňování těchto nástrojů v praxi.

Důležitost naratologie ve školní praxi vysvětluje Mgr. Filip Komberc, Ph.D., z Katedry české literatury Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy následovně: „Zaměření na konkrétní konstitutivní koncepty vyprávění vede k zamyšlení, k reflexi, metakognici konvencí provázejících čtení a také k uvědomění, že je čtení fikce výsledkem naší kultury: čtením fikce se zároveň dozvídáme něco o naší kultuře, je to způsob sdílení kultury, nesamozřejmý projev kultury. Rozpoznání struktury narativu může vést k rozkrývání manipulací prostřednictvím nejrůznějších prefabrovaných narativů (manipulativní narativy politické propagandy, marketingu atd.). V neposlední řadě fikce představuje bezpečný prostor, v němž mohou žáci rozvíjet porozumění faktuálním narativům či příběhům z reálného světa.“

Jiří Hrabal ve své publikaci nepřináší pouze přehled teorie, ale vysvětluje též roli čtenáře, který svým čtením přisuzuje textu význam. Čtení pak připodobňuje hře s pravidly, pod kterými si můžeme představit určité kulturní konvence. Naučit se a uplatňovat při četbě tato pravidla pak umožňuje plodnou a smysluplnou komunikaci s textem. V tomto směru přináší příručka možnost inovativně uchopit výuku literární teorie, která by se tak mohla posunout od přístupů pozitivistických (orientovaných ryze na autora) k modernějším, čtenářsky orientovaným přístupům, aniž by se ale ztratil text sám se svými strukturami.

UČITELSKÉ ŘEMESLO

V publikaci čtenář najde v deseti kapitolách odpovědi na otázky, co jsou literární vyprávění, co samotné příběhy a jak je lze vyprávět a číst, dále pak může odhalovat různé aspekty naratologických kategorií, jako je čas, postava, prostor apod. Výhodou pro učitele jistě je, že teorie je demonstrována na ukázkách z knih pro děti a mládež, a to převážně současné produkce.

Publikace již žije svým životem, a to nejen ve školách, pro posílení vzdělávací role knihoven ji užívají i někteří knihovníci, jako například Mgr. Petra Kobelová z Knihovny F. V. Lorence ve Vrdech: „Příručku pana Jiřího Hrabala vnímám jako berlu, o kterou se ve své práci s příběhy můžeme opřít. Pomůže nám uchopit text příběhu z jiných perspektiv, které pak především mladší generaci, která knihovnu navštěvuje, můžeme zprostředkovat během čtenářských lekcí či dílen čtení. Klíčové mi u příručky pana Hrabala přijde to, že jejímu čtenáři odhaluje, kde všude se s příběhem pracuje a jak se příběh promítá a promítal do různých oblastí našeho života.“

Učitelé pak docházejí k další možnosti jejího využití, že žáci nemusejí zůstat jen příjemci vyprávění, ale i jejich tvůrci. Když rozumějí pravidlům, mohou se zapojit do tvorby vy-zbrojení příhodnými nástroji a zjišťovat, že i zde tato pravidla platí a fungují ke vzájemnému porozumění, jak ve svých hodinách zjistila i Mgr. Štěpánka Richtrová ze Základní školy Jilemnice: „Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že děti i mírně poučené o výstavbě příběhu se lépe orientují v textu. Jejich psaný projev je ucelenější, soudržnější, logicky formulovaný. Snaží se o košatější vyjadřování, jsou vnímavější vůči prostoru. K velkému slohového dobrodružství mne inspirovala kapitola o postavě. Vymodelovat, vyčarovat vlastního hrdinu! Ingredience, které použijeme – slova. Z ničeho vznikne bytost, která ožije! A další dobrodružství nastane, pokud představím svou vyprávěnou postavu spolužákovi. Vidí ji stejně? Myslíme stejnými slovy to samé?“

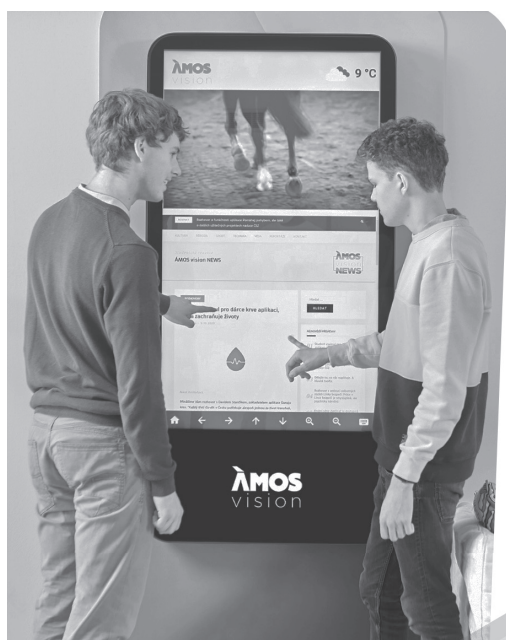
Příručka je zdarma ke stažení na <https://new.ctenarskekluby.cz/storage/app/media//naratologie/litvyp-3.pdf>.

Mgr. Tereza Nakládalová, učitelka ZŠ a metodička čtenářských programů Nové školy, o. p. s.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

INFOCENTRUM MODERNÍ ŠKOLY

Vytvořte si vlastní informační centrum. ÁMOS vision přináší digitalizaci do praxe a umožňuje snadno a rychle předávat všechny důležité informace od vedení školy žákům, učitelům i návštěvníkům školy.

Objednejte si do vaší školy infocentrum ÁMOS s jarními bonusy na 724 70 50 60

JARNÍ
BONUSY

AMOS
vision

www.amosvision.cz